

Philippe Van Parijs

BASISINKOMEN
Kommentaar op het referaat van Walter Van Trier

in *De sociale zekerheid verzekerd ? Band 2 (Toespraken, commentaren en geselecteerde papers van het 22ste Vlaams Wetenschappelijk Economisch Congres)*,
Marc Despontin & Marc Jegers eds., Brussel: VUB Press, 1996, pp. 145-152.

Dank U Mijnheer de voorzitter. Dank U ook aan de organisatoren van dit congres voor deze uitnodiging — en in mijn mond is dit veel meer dan een beschaafd complimentje. Ik ben geen Vlaamse econoom. Ik ben maar een franstalige filosoof. Dat men gewent heeft bij dit indrukwekkend congres over de toekomst van ónze sociale zekerheid ook franstaligen én filosofen uit te nodigen is geen onbeduidend iets. Toch zal mijn commentaar op het zeer nuttig overzicht van collega Van Trier¹ niet alleen niet erg franstalig zijn, maar ook heel weinig filosofisch.

Sommigen van U weten dat ik tien jaar geleden het debat over basisinkomen in België — en in franstalig Europa — heb helpen starten door een kort futuristisch scenario over de toekomst van de arbeid te schrijven dat door de Koning Boudewijnstichting werd bekroond.² Sommigen van U weten ook dat ik enkele maanden geleden een dik — en niet al te gemakkelijk — boek heb gepubliceerd waarin ik de volgende twee beweringen uitleg en verdedig:

1. Sociale rechtvaardigheid betekent maximale reële vrijheid voor allen — real freedom for all.
  2. Maximale vrijheid voor allen impliceert de invoering van een onvoorwaardelijk basisinkomen op het hoogste peil dat duurzaam bereikt kan worden onder twee voorwaarden die ik hier niet zal uitleggen.³
- De uitwerking van een coherente opvatting van wat een maatschappij rechvaardig maakt is mijns inziens van uiterst belang voor onze zeer concrete debatten over de verschillende aspecten van de sociale zekerheid, van kinderbijslag tot pensioenen, van gezondheidszorg tot studiebeurzen. Maar degenen die van het groot belang van dit soort vraag overtuigd zijn zullen daar meer over kunnen horen door later naar Toon Van Vandevelde of Erik Schokkaert en Frans Spinnewyn te gaan luisteren.⁴

Waar ik het wel — en uitsluitend — over wil hebben is de kost van het basisinkomen, eerst conceptueel, in het verlengde van de laatste opmerkingen van Walter Van Trier, dan empirisch, op basis van de microsimulaties waar mijn medewerker Bruno Gilain deze morgen op een andere zitting verslag over heeft gegeven.⁵

---

¹ Van Trier (1995b). Zie ook zijn schitterende bijdrage tot de voorgeschiedenis van het huidig debat over basisinkomen in Van Trier (1995a).

² Zie Collectif Charles Fourier (1984).

³ Zie Van Parijs (1995a) en, voor een korte presentatie van het centraal argument, Van Parijs (1995c).

⁴ Zie Vandevelde (1995), Schokkaert & Spinnewyn (1995).

⁵ Zie Gilain & Van Parijs (1995).

BASISINKOMEN VEEL DUURDER ?

In het debat over basisinkomen meer dan in alle andere debatten wordt het begrip "kost" vaak op een heel verwarde en verwarrende wijze gebruikt. Deze verwarring speelt een grote rol, zelfs tussen economen, in de intellectuele weerstand die het idee van het basisinkomen oproept, want de zin waarin een basisinkomen vanzelfsprekend veel duurder is dan gelijkwelk andere vorm van inkomensgarantie is een zin die zowel op politiek als op economisch vlak simpelweg niet relevant is. Dit wil ik hier kort aantonen, aan de hand van drie gestyliseerde beelden van eenzelfde niveau van inkomensgarantie verwezenlijkt, respectievelijk, door ons huidige bestaansminimum (BM), een negatieve inkomstbelasting (NIB), en een basisinkomen (BI). De beelden zijn fors "gestyliseerd" omdat ze onder andere veronderstellen (1) dat er boven de (eventuele) vrijstelling één enkele belastingvoet is (lineaire belasting); (2) dat alle huishoudens tot hetzelfde type behoren (bij voorbeeld, alleenwonenden); (3) dat het gegarandeerd minimuminkomen de enige vorm van transferinkomen is (geen werkloosheidsuitkeringen, enz.); en (4) dat in alle drie gevallen een arbeidsbereidheidsplicht even aan- of afwezig is. Deze vereenvoudigingen (waarvan sommige later opgeheven zullen worden) maken het gemakkelijker de essentiële verschillen waar te nemen. Op de achtergrond van deze veronderstellingen verbeelden de eerste drie grafieken respectievelijk ons huidige "goedkoop" systeem, de "ietwat duurder" lineaire negatieve inkomstbelasting en het duidelijk "massaal duurder" basisinkomen. Maar "massaal duurder" in welke zin ?

1. Niet in de zin dat de overheid in dit geval meer zou besteden, en de bevolking minder koopkracht zou overhebben. De drie stelsels beogen geen belasting van de bevolking ten voordele van de overheid, maar een zuivere herverdeling van de koopkracht binnen de bevolking. Het zou natuurlijk kunnen dat één stelsel duurder zou zijn op administratief vlak. Maar in een tijd van elektronische betalingen bestaat het grootste deel van de administratieve kost uit controlekosten. En omdat een realistisch BM of NIB systeem noodzakelijk gepaard moet gaan met een voorschotsysteem dat onvermijdelijk heelwat controles vereist⁶ zal het kostverschil tussen BI en de andere twee stelsels zeker in het voordeel van het BI zijn.

2. Kan dan niet gezegd worden dat de massale herverdeling die door een BI systeem verricht wordt (in vergelijking met een NIB systeem) veel duurder is, niet voor de bevolking als geheel, maar voor het deel van de bevolking dat er (netto) voor zal moeten betalen? Kijk even naar de beelden: de netto kost voor de netto betalers is precies dezelfde met een BI en met een NIB. Met een BI wordt natuurlijk veel meer wegbelast, maar ook veel meer uitgekeerd, en voor een gegeven niveau van gegarandeerd inkomen leiden beide systemen, statisch gezien, tot precies dezelfde verdeling van netto inkomens. Indien de administratieve kost van het systeem beduidend lager zou zijn, dan zouden de netto betalers er zelfs merkbaar beter uitkomen met een BI, voor een gegeven niveau van inkomensgarantie.

3. Het netto kostbegrip waarover ik het juist heb gehad is misschien wat van belang is voor politieke haalbaarheid op kort termijn. Maar wat van economisch belang is is eerder de wijziging van de marginale belastingvoeten, die het arbeidsaanbod (mede)bepalen. Als men, met een BI, veel meer wegbelast, moet het niet het geval zijn dat men van elke verdiende frank minder zal overhouden? Helemaal niet: kijk maar opnieuw naar de beelden. Wat het bruto inkomen ook mag zijn, is het marginaal netto inkomen juist hetzelfde met een BI en met een NIB. Het profiel van de effectieve belastingvoeten, inclusief de clawback, dwz de terugtrekking van de uitkering, is identisch in beide gevallen. Misschien wordt het arbeidsaanbod ook beïnvloed door verschillen die op deze beelden niet zichtbaar zijn? Zeker! Sociologen en sociale arbeiders hebben er vaak op gewezen dat de armoedeval, de val van de werkloosheid, niet alleen een kwestie van inkomensverschil is tussen werken en niet-werken, maar even veel of zelfs nog meer te maken heeft met de onzekerheid die ontstaat, voor huishoudens die zich weinig risico's kunnen veroorloven, door het verlaten van het statuut van uitkeringsgerechtigde.⁷ Dit is precies de

---

⁶ Men kan niet tot het einde van het belastingjaar wachten om de aanvullende uitkeringen te geven aan mensen wiens overleven van deze uitkeringen afhangt !

⁷ Zie bij voorbeeld Jordan & al. (1992).

voornaamste reden waarom BI de voorkeur gegeven moet worden over NIB door diegenen die ernstig tegen de dualisering van onze maatschappij willen strijden. En het is tegelijkertijd de reden waarom het vermeend massaal duurder BI niet alleen niet meer kost, maar eigenlijk minder kost, dan een NIB in de economisch relevante zin van "kost".⁸

VOLLEDIG BASISINKOMEN ONBETAALBAAR ?

En toch is het zo dat de plotse invoering van een "volledig BI" — dwz een BI op de niveau van het huidige bestaansminimum voor een alleenwonende — onbetaalbaar zou zijn. Waarom? Om drie redenen, waartussen één nauwelijks (tenminste in vergelijking met de schijnbare verschillen die ik zojuist besproken heb) zichtbaar is op mijn beelden, en de twee andere helemaal niet. Ik vermeld die hier heel elliptisch.

1. Wat netto inkomensverdeling en belastingvoetstructuur betreft is de grote verplaatsing helemaal niet, zoals uitgelegd, tussen NIB en het "massaal duurder" BI, maar tussen het huidige BM en de "iets duurder" NIB. Vergeleken met het huidige BM systeem (dat op ons beeld een effectief tarief van 100% op de laagste inkomens impliceert) verrichten een NIB of een BI een beduidende verlaging van de marginale belastingvoeten op lage inkomens. Maar dit heeft als onvermijdelijke tegenhanger dat de marginale belastingvoeten op de gemiddelde en/of hoogste inkomens beduidend zullen moeten stijgen. Wat het netto economisch effect daarvan is, op kort en lang termijn, kan door niemand a priori bepaald worden, en hangt trouwens veel af van het tariefprofiel dat gekozen wordt en van cruciale begeleidingsmaatregelen. Een netto economische kost is hier zeker geen fataliteit⁹, maar toch denkbaar genoeg om een voorzichtig, gradualistisch aanpak aangewezen te maken. Bovendien heeft deze beduidende wijziging van het belastingprofiel uiteraard implicaties voor de netto inkomensverdeling. Men kan er natuurlijk niet van uit gaan dat de huidige verdeling perfect rechtvaardig is, maar een plotse en aanzienlijke wijziging van de payoff structure kan ook tot grote onrechtvaardigheden leiden omwille van de sunk costs van mensen die andere keuzes hadden gemaakt, hadden ze op voorhand geweten wat de payoff structure zou zijn.¹⁰

2. Tot nu toe heb ik verondersteld dat alle huishoudens tot hetzelfde type behoorden (bij voorbeeld, alleenwonenden). Maar het huidige BM is een functie van de samenstelling van het huishouden:

---

⁸ Indien de voorwaarden om NIB uitkeringen te krijgen stigmatiserend genoeg zijn om het arbeidsaanbod van netto begunstigden flink aan te sporen zou men kunnen beweren dat (ceteris paribus wat de formele arbeidsbereidheidvoorwaarde betreft) de economisch relevante kost van een NIB aanzienlijk lager zou kunnen liggen dan die van een BI op hetzelfde niveau van inkomensgarantie. Maar diezelfde stigmatisering zou ook onvermijdelijk take up problemen veroorzaken en daardoor het bereiken van "dezelfde niveau van inkomensgarantie" onmogelijk maken.

⁹ Het wordt zelfs dikwijls beweerd dat (op de achtergrond van ons huidige systeem) zelfs een volledig BI een positief economisch effect zou hebben. Zie b.v. Van Parijs (1990) en Standing (1992) voor een selectief overzicht van de argumenten.

¹⁰ Dit punt is nauw verbonden met een belangrijke voorwaarde waaraan de legitieme maximering van het basisinkomen onderworpen is: de belastingstructuur moet door de economische agenten voorspelbaar zijn. Zie Van Parijs (1995a: ch.4).

een alleenwonende krijgt ongeveer 50% meer dan een samenwonende. Bijgevolge zou de volledige vervanging van ons BM door een volstrekt geïndividualiseerd BI onvermijdelijk grote wijzigingen in de inkomensverdeling impliceren. Indien de lagere niveau gekozen werd, zou dit een onaanvaardbare verslechtering van de toestand van de alleenwonenden betekenen. Indien de hogere niveau gekozen werd, zou dit een aanzienlijke verbetering van de toestand van arme samenwonenden betekenen maar daarom ook een zeer beduidende verhoging van alle belastingvoeten.

3. Tot nu toe heb ik ook niet gesproken van de volwassenen die ofwel helemaal geen inkomen hebben, ofwel een expliciet of impliciet inkomen hebben dat lager licht dan het BM zelfs van een samenwonende. Dit zijn bijvoorbeeld studenten die ook met de som van kindergeld, belastingaftrek en (eventuele) studiebeurs dit bedrag niet bereiken, of huisvrouwen voor wie de belastingvoordelen voor éénverdienergezinnen in het gemiddelde nog lager zijn. En als deze volwassenen in het beeld gebracht worden komt een netto kost te voorschijn die natuurlijk des te groter is, hoe hoger het BI.

"GEDEELTELIJK" BASISINKOMEN MOGELIJK – EN ONONTBEERLIJK

Daarom — en niet om willen van het illusorische budgettaire kost — is het voor mij vanzelfsprekend dat op kort termijn alleen de becijfering en simulatie van een "onvolledig", "gedeeltelijk" BI een zin heeft, maar dan toch op een niveau waarop het in een degelijk aantal gevallen iets aan de armoedeval kan doen (zie de vierde en laatste grafiek). Zulke berekeningen hebben wij nu gemaakt met de hulp van het prachtig microsimulatiemodel SIRE dat op de studiedienst van het Ministerie van Financiën, in samenwerking met universiteiten, ontwikkeld is. Sommige uitslagen hiervan werden elders door mijn medewerker Bruno Gilain voorgedragen, zowel wat betreft de belastingvoeten om budgettaire neutraliteit te bereiken als wat betreft de netto inkomensverdeling. Uit dit onderzoek trek ik tenminste de volgende twee besluiten :

1. Zelfs met een BI van 8.000BF per maand is het niet gemakkelijk - maar toch mogelijk - de parameters van het belastingsysteem zo te wijzigen dat het netto inkomen van de meeste huishoudens maar weinig verandert en dat de grote winsten (verliezen) uitsluitend de lagere (hogere) inkomensklassen betreffen.
2. Met ongewijzigde hoogste tarieven van 55% moet een belastingtarief van ca. 50% veel lager in de inkomenschaal beginnen, als tegenhanger voor een drastische vermindering van de effectieve belastingvoet van 100% op nog lagere inkomens en met toch een duidelijk gunstig effect op de netto inkomens van de huishoudens met de laagste arbeidsinkomens.

Dit is het soort oefening dat nu in België en elders uitgebreid en verbeterd moet worden.¹¹ BI is geen utopie voor een hypothetische overvloedmaatschappij, die de arbeid van de mensen niet meer nodig zou hebben. Het is ook geen substituuut voor ons sociale zekerheidstelsel. Realistisch opgevat als een bescheiden sokkel onder alle andere inkomens — uitkeringen zowel als lonen — is het een onontbeerlijk middel om onze sociale zekerheid aan te passen aan de huidige economie en maatschappij.¹² Het is een onontbeerlijk middel om te vermijden dat onze welvaartstaat zou blijven bijdragen, zoals hij het nu doet, tot de dualisering van onze maatschappij, tot de uitsluiting van een groeiend aandeel van haar leden. Het is ook een onontbeerlijk middel om interpersoonlijke solidariteit door de grenzen heen van gewesten en

---

¹¹ Het is in het Verenigd Koninkrijk dat dit soort onderzoek het meest gevorderd is. Zie, bij voorbeeld, Parker (1989) en Atkinson (1995). Arithmetische simulaties dezer aard zijn natuurlijk geen substituuut voor dynamische modellen maar een cruciale voorwaarde om deze realistisch te kunnen formuleren.

¹² In Nederland is het basisinkomen opnieuw, en meer dan ooit, onder discussie in de context van de herstructurering van het Nederlandse sociale zekerheidstelsel gepland voor 1996. Zie van der Veen & Pels (1995) voor een overzicht van de huidige staat van discussie.

naties te bewaren en op te bouwen, terwijl het tegelijkertijd voor elke volksgemeenschap mogelijk wordt of blijft haar identiteit in haar eigen aanvullende solidariteitsinstellingen uit te drukken.

Het is een onontbeerlijk middel om in onze complexe, dreigende wereld onze sociale zekerheid te verzekeren.

Philippe Van Parijs
Université catholique de Louvain
Chaire Hoover d'éthique économique et sociale

Références

- Atkinson, Anthony B. 1995. Public Economics in Action : The Basic Income/Flat Tax Proposal, Oxford: Oxford University Press.
- Collectif Charles Fourier. 1984. "De universele uitkering", in De arbeid morgen, Brussel: Koning Boudewijnstichting, 9-17.
- Gilain, Bruno & Van Parijs, Philippe. 1995. "L'allocation universelle: un scénario de court terme et son impact distributif", Université catholique de Louvain: Chaire Hoover d'éthique économique et sociale, DOCH 19, octobre 1995, 60 p.
- Jordan, Bill, James, Simon, Kay, Helen & Redley, Marcus. 1992. Trapped in Poverty? Labour-Market Decisions in Low-Income Households, London and New York: Routledge.
- Parker, Hermione. 1989. Instead of The Dole : An enquiry into integration of the tax and benefit systems, London: Routledge.
- Schokkaert, Erik & Spinnewyn, Frans. 1995. "Fundamenten van de Sociale Zekerheid", in De Sociale Zekerheid Verzekerd ? Referaten van het 22ste Vlaams Wetenschappelijk Economisch Congres (Marc Despontin & Marc Jegers eds.), Brussel: VUB Press, 223-68.
- Standing, Guy. 1992. "The Need for a New Social Consensus", in Arguing for Basic Income (P. Van Parijs red.). London: Verso, 47-60.
- van der Veen, Robert Jan & Pels, Dick. 1995. "Het basisinkomen. Sluitstuk van de verzorgingstaat?", in Het basisinkomen (R.J. van der Veen & D. Pels red.), Amsterdam: Van Gennep, 53-78.
- Vandevelde, Toon. 1995. "Ideologie en sociale zekerheid", in De Sociale Zekerheid Verzekerd ? Referaten van het 22ste Vlaams Wetenschappelijk Economisch Congres (Marc Despontin & Marc Jegers eds.), Brussel: VUB Press, 151-76.
- Van Parijs, Philippe. 1990c. "The Second Marriage of Justice and Efficiency", Journal of Social Policy 19, 1-25. (Also in P. Van Parijs ed., Arguing for Basic Income, London: Verso, 1992, 215-40.)
- Van Parijs, Philippe. 1995a. Real Freedom for All. What (if Anything) Can Justify Capitalism ?, Oxford: Oxford University Press.
- Van Parijs, Philippe. 1995b. Sauver la solidarité, Paris: Cerf.
- Van Parijs, Philippe. 1995c. "De solidariteit voorbij. Over de ethische transformatie van de verzorgingstaat", in Het basisinkomen. Sluitstuk van de verzorgingstaat? (R.J. van der Veen & D. Pels red.), Amsterdam: Van Gennep, 1995, 53-78.
- Van Trier, Walter. 1995a. Everyone a King. Katholieke Universiteit Leuven: Fakulteit politieke en sociale wetenschappen, Doctoraatsthesis.
- Van Trier, Walter. 1995b. "Basisinkomen", in De Sociale Zekerheid Verzekerd ? Referaten van het 22ste Vlaams Wetenschappelijk Economisch Congres (Marc Despontin & Marc Jegers eds.), Brussel: VUB Press, 587-618.